

GORSKI STRAŽAR

Varovanje gorske narave je bilo med programi usposabljanj Planinske zveze Slovenije eno prvih, samostojno vključeno že v programu gorskih stražarjev od leta 1954 naprej, od vsega začetka pa je prisotno tudi v programu planinske šole, pri usposabljanju mentorjev planinskih skupin, vodnikov PZS, in v drugih programih, vendar le z manjšim številom ur pri vsakem usposabljanju. Usposabljanje gorskih stražarjev je bilo z razširjeno vsebino pogosto izvedeno tudi ob usposabljanju nekdanjih mladinskih in planinskih vodnikov. Ena in druga oblika sta v poznih osemdesetih in devetdesetih letih večinoma zamrli.

Razlogi zaradi katerih je bilo usposabljanje gorskih stražarjev pred pol stoletja uvedeno so ostali, le na začetku prisotna želja, da bi bili le ti resnično nekakšni stražarji v gorah je odpadla, pojavlja pa se vrsta novih, ki jih narekujejo vse kompleksnejši pojavi v naravi in družbi, predvsem pa premajhen poudarek na kvalitetnejšem duhovnem doživljanju gora. Ne gre pa zanemariti tudi dejstva, da bo posodobitev tega programa, dopolnila in obogatila vsebinski del programov planinskih društev tudi tam, kjer tega programa do sedaj niso nikoli izvajali.

I. SPLOŠNI PODATKI O PROGRAMU

1. Ime programa

Program usposabljanja se imenuje Gorski stražar.

2. Namen programa

Program gorski stražar je zato je namenjen članom planinskih društev in drugim obiskovalcem gora, ki želijo poglobiti znanje o naravi in njenem varovanju in ga na planinskih izletih uporabiti za lažje in boljše spoznavanje in razumevanje oblik, procesov in pojavov v gorski naravi, za utrditev odsekov za varstvo narave v PD ter za posredovanje tega znanja članom planinskih društev, prijateljem, znancem in svojim najbližjim.

NALOGE GORSKSKIH STRAŽARJEV

»Naloga GORSKE STRAŽE je, da z lastnim pozitivnim zgledom, informiranjem in širjenjem ideje o varovanju gorske narave ter s posamičnimi in skupnimi akcijami, prvenstveno z metodama vzgajanja in prepričevanja, vzgojno vplivajo na planince in druge obiskovalce narave, jih osveščajo in jih navajajo k takemu ravnanju, ki je skladno z načeli spoštovanja in varstva narave« - *le delno dopolnjen citat nekdanjih Pravil za delovanje planinskih organizacij na področju varstva narave – NARAVA V GORSKEM SVETU, Ljubljana 1982.*

Gorski stražar skrbi za varstvo naravnih okolišev, ki so neposredno ali posredno povezani s planinstvom, zlasti varstvo gorskih območij, naravnih parkov, planinskega rastlinstva in živalstva, predvsem zaščitenih rastlin in živali, gorskih voda, ozračja in okolja, da se ohrani nepremična geološka in geomorfološka dediščina, zavarujejo naravne vrednote in krajinske značilnosti, ohrani prvobitna narava z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi ter biotsko raznovrstnostjo in krajinsko pestrostjo ter ohrani kulturno in duhovno izročilo prebivalstva gora, skupaj z njegovo bogato kulturno dediščino.

»Naravna bogastva in lepote so vir, iz katerega črpa planinstvo svojo moč in poslanstvo. Varovanje narave je v najširšem družbenem interesu, planinstvo pa je z naravo močno povezano, zato dosledno spoštuje prvine varstva narave in okolja in je v tem prizadevanju za zgled drugim« - *citat iz Častnega kodeksa slovenskih planincev.* Ta zgled so dolžni negovati vsi planinci, še posebej pa je to naloga gorskih stražarjev.

3. Trajanje usposabljanja

Usposabljanje obsega 10 ur teorije in 8 ur praktičnega dela, praviloma na naravoslovnem izletu.

Preglednica 1: **Trajanje usposabljanja**

	Teoretično (h)	Praktično (h)	Skupaj (h)
Gorski stražar	10	8	18
Skupaj:	10	8	18

Tečaj se izvede v dveh ali več delih, lahko pa tudi kot nadgradnja (dopolnitev) drugih programov usposabljanj, ki imajo vsebovane vsebine poznavanja in varovanja gorske narave. V primeru, da program izpeljemo kot nadgradnjo drugega programa, je potrebno navesti tudi stopnjo predhodne usposobljenosti izbrane ciljne skupine udeležencev (primer: planinska šola).

4. Povezanost z drugimi programi

Program je samostojen, vendar usklajen s programom usposabljanja Varuh gorske narave, Mentor planinske skupine in programom usposabljanja Vodnik Planinske zveze Slovenije A kategorije (vodenje lahkih tur), kar udeležencem tega programa omogoča lažje vključevanje v enotni sistem usposabljanja Planinske zveze Slovenije.

5. Sestavljavci programa in izvajalci programa

Program usposabljanja je pripravila Podkomisija za usposabljanje Komisije za varstvo gorske narave Planinske zveze Slovenije, sprejela ga je Komisija za varstvo gorske narave na seji 2. 9. 2004, Komisija za vzgojo in izobraževanje PZS pa potrdila na seji dne 5. 10. 2004. Pri oblikovanju programa so sodelovali Rozalija Skobe, Rudolf Skobe, Borut Peršolja, Božo Jordan in Neda Golmajer.

Izvajalci programa usposabljanja so odbori za varstvo narave meddruštvenih odborov planinskih društev ali odseki za varstvo narave planinskih društev, neposredni organizatorji pa praviloma varuhi gorske narave.

Udeleženci tečaja prejmejo pisna gradiva oziroma Priročnik za gorske stražarje

6. Kadrovske zahteve za izvedbo programa in predvideni nosilci

Izvajalci programa bodo inštruktorji planinske vzgoje, ki imajo potrjeno licenco za predavanje vsebin varstva gorske narave. Kot predavatelji lahko nastopijo tudi strokovnjaki s posameznih področij spoznavanja in varovanja gorske narave (univ. dipl. biologi, geologi, geografi, gozdarji, itd.).

Šteje se, da je tečaj veljaven, če je izveden po tem predmetniku in učnem načrtu, če izvajalci ustrezajo zahtevam prejšnjega odstavka in tečaj potrdi Podkomisija za usposabljanje KVG N PZS na osnovi predloženega poročila organizatorja tečaja.

7. Predviden obseg vpisa

Za usposabljanje za pridobitev naziva gorski stražar je zaželeno, da planinska društva in odbori za varstvo gorske narave MDO pridobijo in vključijo čim več udeležencev, v okviru materialnih možnosti.

II. PREDMETNIK

1. Število predmetov (razdeljeni na teoretične in praktične), obseg ur teh predmetov

Preglednica 2: Predmetnik programa.

Zap. št.	Skupina predmetov/ naziv	Teoretično ur	Praktično ur	Opomba
1.1.	Namen in naloge na področju varstva gorske narave	1/2		
2.1.	Geografija gorskega sveta	1	1	tura
2.2.	Splošni ekološki pojmi	1/2		
2.3.	Predpisi o varstvu gorske narave	1		
2.4.	Zaščitena območja, naravni parki	1	2	tura
2.5.	Onesnaževanje in uničevanje gorske narave, vplivi množičnega obiska v gorah	1	1	
2.6.	Rastlinstvo in zaščitene rastlinske vrste	2	2	tura
2.7.	Živalstvo v gorah in zaščitene živalske vrste	2	1	tura
3.1	Človek – prebivalec in vzdrževalec gorske kulturne pokrajine	1	1	tura
	SKUPAJ	10	8	
		18		

III. UČNI NAČRT:

1.1 Namen in naloge na področju varstva gorske narave

Cilj:

- seznaniti se z zgodovino varstva narave v planinski organizaciji,
- seznaniti se z vlogo in pomenom gorskega stražarja v preteklosti in danes,
- seznaniti se z nameni, nalogami in možnimi metodami delovanja na področju varstva gorske narave,
- spoznati naloge in oblike dela nevladnih organizacij,
- seznaniti se z literaturo, viri in možnostmi samoizobraževanja

Snov:

Vloga, naloge in pomen gorskega stražarja v preteklosti in danes. Delo v PD, MDO. Moralne vrednote GS in njihov pomen. Vloga, naloge in pomen nevladnih organizacij ter povezovanje z njimi.

2. VARSTVO GORSKE NARAVE

2.1. Geografija gorskega sveta

Cilj:

- seznaniti se z osnovami geologije, z nastankom gora, kamninami, z delovanjem ledenikov, vode, vetra in sonca, z vplivom vode na preoblikovanje zemeljske površine;
- spoznati slovenska gorstva, predgorja in nižine.

Snov:

Osnove geologije. Nastanek gorstev, gora. Poznavanje osnovnih kamenin v Sloveniji in po svetu; teoretično in praktično (metamorfne, magmatske in sedimentne kamnine). Prelomi, narivi

in pokrovi. Erozija. Delovanje ledenikov, vode, vetra, sonca. Poznavanje glavnih svetovnih gorstev. Poznavanje slovenskih gorstev, predgorja in nižine. Primernost za naravovarstvene dejavnosti.

2.2. Splošni ekološki pojmi

Cilj:

- spoznati osnovne ekološke pojme, odnose med živimi bitji in okoljem, odnose živih bitij med seboj, odnose med živalmi in rastlinami,
- spoznati ekološko ravnotežje,
- spoznati gorske ekosisteme.

Snov:

Osnove ekologije, ekološki faktorji, ekološka stopinja. Odnosi v naravi: ekologija, ekološki faktorji, biotop, biocenoza, ekosistem, naravno ravnotežje.

2.3. Predpisi o varstvu gorske narave

Cilj:

- spoznati zakonske predpise o varstvu okolja in ohranjanja narave,
- spoznati zakonske predpise s področja gorskega okolja in dejavnosti v njem,
- spoznati organe, v katerih pristojnosti je tudi varstvo gorske narave.

Snov:

Zakonski predpisi o varstvu okolja in gorskega sveta v R Sloveniji in njihovo izvrševanje. Državni organi, uprave in agencije, pristojni na področju varstva gorske narave in za razvoj gorskih območij.

2.4. Zaščitena območja, naravni parki

Cilj:

- spoznati, da je človek sestavni del narave in od nje odvisen,
- spoznati pomen varovanja naravnih okolij, zaščitena območja in naravne parke (pomen učilnice v naravi),
- spoznati, da je varstvo narave potreba celotne družbe, ne le posameznika.

Snov:

Človekova odvisnost od narave. Varovanje naravnih okolij, zaščitena območja in naravni parki v R Sloveniji: Natura 2000, Triglavski narodni park, itd.

2.5. Onesnaževanje in uničevanje gorske narave, vplivi množičnega obiska v gorah

Cilj:

- spoznati vzroke onesnaževanja in uničevanja gorske narave,
- seznaniti se z negativnimi vplivi množičnega obiska gora (planinske kočje, planinske poti, gorsko kolesarjenje, turna smuka, motorne sani, padalstvo in zmajarstvo, različna letala, množične prireditve),
- naučiti se kritično presojati škodljivost in negativni vplivu pretiranih človekovih posegov v naravo,
- razvijati odgovoren odnos do okolja in narave,
- vzpodbuditi interes za aktivno varovanje narave.

Snov:

Vzroki onesnaževanja in uničevanja gorske narave, negativni vplivi množičnega obiska gora. Planinska aktivnost (tista negativna) kot vzrok obremenjevanja narave (planinske kočje, planinske poti, izleti, pohodi, ture, tabori, turni smuki, plezalni vzponi, odprave itd.).

2.6. Rastlinstvo v gorah in zaščitene rastlinske vrste

Cilj:

- spoznati zaščitene rastlinske vrste, zgodovinski razvoj zaščite rastlin, značilna rastišča teh rastlin in načine varovanja in ohranjanja le teh,
- spoznati potrebo teh rastlin za njihovo preživetje.

Snov:

Narava v gorskem svetu. Višinski pasovi. Poznavanje glavnih rastlinskih vrst, njihovega življenja in prepoznavanja v naravi. Prilagojenost rastlin na življenje v gorah. Endemiti. Izogibanje območjem in oblikam dejavnosti v gorah, kjer bi lahko poškodovali rastlinstvo.

2.7. Živalstvo v gorah in zaščitene živalske vrste

Cilj:

- spoznati zaščitene živalske vrste, zgodovinski razvoj zaščite živali, značilna območja teh živali in načine varovanja in ohranjanja le teh,
- spoznati potrebe živali za njihovo življenje in preživetje.

Snov:

Poznavanje življenjskih navad ogroženih vrst živali. Izogibanje območjem in oblikam dejavnosti v gorah, kjer bi vznemirjali živali.

3.1. Človek – prebivalec in vzdrževalec gorske kulturne pokrajine

Cilj:

- spoznati življenje in delo ljudi – prebivalcev gorskega sveta z vsemi njihovimi pozitivnimi vplivi za izgled gorske pokrajine in njeno vzdrževanje.

Snov:

Poznavanje življenja in dela ljudi, ki so živeli v gorskem okolju in so ustvarili današnjo podobo gorske pokrajine ter jo še danes s trudom vzdržujejo in ohranjajo (ogled kakšne planine).

2. Študijska in izpitna literatura

1. Različni avtorji, 1992: Rdeči seznam ogroženih živalskih vrst v Sloveniji.
2. Skoberne, P. 1983: Zavarovane rastline. Planinsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka.
3. Statut PZS.
4. Uredba o zavarovanih živalskih vrstah (Ur. list RS, št. 57/93).
5. Več avtorjev, 2005: Narava v gorskem svetu – prenovljena izdaja. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
6. Več avtorjev, 2004: Planinska šola. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
7. Vidic, J., 2001: Varstvo živalskih vrst v okviru varstva narave. Gozdarski vestnik 59/9, str. 374-380.
8. Vodila o delu PZS in PD,
9. Wraber, P. Skoberne, 1989: Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk Slovenije
10. Živi svet Slovenije – Zbirka diapozitivov s spremnimi besedili
11. Zakonodaja s področja varstva okolja in ohranjanja narave
12. Geografski atlas Slovenije, 1998. Država v prostoru in času. Ljubljana
13. Narava Slovenije. Alpe, 2004. Ljubljana
14. Slovenski alpski svet in alpska konvencija, 2003. Ljubljana
15. Triglavski narodni park, vodnik, 1985. Triglavski narodni park. Bled.

3. Vertikalna in horizontalna povezanost predmetov programa (način in možnost prehoda po stopnjah usposabljanja, način)

Program je vertikalno povezan z vsemi programi strokovnega usposabljanja Planinske zveze Slovenije, vendar ni pogoj za vpis v te programe. Program je horizontalno povezan z osnovnim programom planinska šola in ga dopolnjuje.

IV. POGOJI ZA VPIS

Gre za že poznano obliko v sistemu planinskega usposabljanja. Udeleženci morajo imeti uspešno končano osnovno šolo. Zaželeno so tudi planinske izkušnje. Ciljne skupine so predvsem mladi člani planinskih društev in tudi starejši, ki si želijo izpopolniti vedenja o gorski pokrajini ter varovanju gorske narave.

Za nemoteno in varno sledenje izvedbe programa potrebujejo udeleženci naslednjo planinsko opremo: planinski čevlji, nahrbtnik, planinski zemljevidi območja seminarja v merilu 1 : 25.000, fotoaparati, daljnogled.

V predmetniku predvidene ure za planinsko turo: izlet, pohod ali turo je potrebno izvesti v obliki učne metode, s posebno pripravo.

Po uspešnem preverjanju znanja na izvedeni planinski turi dobi udeleženec naziv gorski stražar.

V. POGOJI ZA DOKONČANJE USPOSABLJANJA

Naziv gorski stražar pridobi udeleženec tečaja, ki je bil izveden v skladu s tem programom in je opravil vse predpisane obveznosti ter je podal slovesno zaobljubo. Z enotnim nazivom gorski stražar označujemo tako moške kot ženske udeležence programa. Nazive podeljuje organizator tečaja (PD, MDO) potem, ko po končanem teoretičnem delu o tečaju in izvajalcih poda poročilo Podkomisiji za usposabljanje KVG N PZS.

Evidenco usposobljenih gorskih stražarjev vodijo odseki za varstvo narave planinskih društev in odbori za varstvo gorske narave MDO, razvid o skupnem številu usposabljanj pa vodi tudi Podkomisija za usposabljanje KVG N PZS.

Naziv gorski stražar pridobi udeleženec tečaja, ki je prisoten tako pri teoretičnem, kot praktičnem delu 80 %. Udeleženec, ki mu je zaradi neaktivnosti zavrnjena podelitev naziva, ima možnost ustnega zagovora pred tričlansko komisijo zbora predavateljev tečaja.

VI. NAVEDBA NAZIVA

Zadnji dan usposabljanja udeleženci usposabljanja prejmejo potrdilo o udeležbi, ki ga izda nosilec usposabljanja. Ko udeleženec opravi vse obveznosti in poda slovesno zaobljubo, mu nosilec usposabljanja izda potrdilo o usposobljenosti – značko in izkaznico, lahko tudi poseben našitek odborov za varstvo gorske narave MDO PD.

Slovesna zaobljuba se glasi:

»Vedno in povsod bom aktivno opravljal svojo vzgojno nalogo, z znanjem o naravi bogatil in dopolnjeval doživljanje gora vseh obiskovalcev gora, se udeleževal skupnih akcij odseka za varstvo narave, čuval ugled gorske straže ter bom v vseh pogledih vzoren planinec«.

Značka GS je pokončne ovalne oblike in predstavlja svetlomodro gorsko silhueto na temnomodrem ozadju. Pred silhueto sta s temnomodro barvo narisana dva cvetova Clusijevega svišča ter beli črki GS.

Gorskemu stražarju se njegova izkaznica potrjuje vsako leto na osnovi ocene o njegovi aktivnosti v okviru odseka za varstvo narave v minulem letu. Potrditev izvede načelnik odseka, predsednik planinskega društva ali vodja odbora za varstvo gorske narave na rednih letnih srečanjih GS.

VII. VERIFIKACIJA PROGRAMA

Organizator tečaja (MDO PD, itd.), tečaj praviloma objavi v načrtu akcij PD oz. programu dela MDO za tekoče leto. Za verifikacijo usposabljanja je pristojna Podkomisija za usposabljanje Komisije za varstvo gorske narave PZS. Pri konkretni izvedbi tečaja je lahko število ur v odvisnosti od usposobljenosti, in konkretnega znanja udeležencev tečaja v celoti, za 25% višje, nikakor pa ne nižje.